

Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2024

Дата публікації: 2024-03-11

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/informatsiia-z-obmezhenym-dostupom-ta-obov-iazok-sudu-harantuvaty-konstytutsijni-pryntsypy-rivnosti-zmahalnosti-ta-hlasnosti-sudovoho-protsesu/>

Відомості про автора

Берназюк Ян

Верховний Суд

Анотація

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Проект Ради Європи «Захист свободи слова та свободи медіа в Україні» Тренінг “Доступ до публічної інформації. Особливості правозастосування та актуальна судова практика” 15 лютого 2024 року Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, доктор юридичних наук, професор

Верховний Суд Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу 2 Пов'язані поняття:

- 1. Право на справедливий суд**
- 2. Принцип гласності (відкритості, прозорості, транспарентності)**
- 3. Принцип повної фіксації судового процесу**
- 4. Принцип змагальності**
- 5. Принцип рівності (заборони дискримінації)**
- 6. Суддівський розсуд (баланс, пропорційність, мотивованість)**
- 7. Інформація з обмеженим доступом (конфіденційна, таємна та службова)**
- 8. Доступ до державної таємниці**
- 9. Усні та письмові судові провадження**
- 10. Закрите та відкрите судове засідання**
- 11. Розумні строки**
- 12. Суспільні інтереси та національна безпека**
- 13. Відповідальність (дисциплінарна, кримінальна) судді**
- 14. Довіра (авторитет) до суду**

Верховний Суд Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу 3

Верховний Суд Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу 4

Конституція України ч. 2 ст. 129 Основними засадами судочинства є:

- 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) розумні строки розгляду справи судом.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» ч. 1 ст. 106. Підстави дисциплінарної відповідальності судді
Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав умисної або внаслідок недбалості:

в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу; г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості

Кримінальний кодекс України Стаття 328 Розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства.

Стаття 329. Втрата документів або інших матеріальних носіїв секретної інформації, що містять державну таємницю, а також предметів, відомості про які становлять державну таємницю, особою, якій вони були довірені, якщо втрата стала результатом порушення встановленого законом порядку поводження із зазначеними документами та іншими матеріальними носіями секретної інформації або предметами

Стаття 387

1. Розголошення без письмового дозволу прокурора, слідчого або особи, яка провадила оперативно-

розшукову діяльність, даних оперативно-розшукової діяльності або досудового розслідування особою, попередженою в установленому законом порядку про обов'язок не розголошувати такі дані

Верховний Суд Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу 8 Запитання для дискусії

1. Як гарантувати гласність судового процесу, якщо справа розглядається у письмовому провадженні?

2. Як співвідноситься конституційна засада судочинства «гласність судового процесу і його повне фіксування

технічними засобами» та розгляд справи у закритому судовому засіданні (чи є фіксування судового процесу технічними засобами обов'язковим для розгляду справи у закритому судовому засіданні)?

3. Чи відсутність у судді доступу до державної таємниці може бути підставою для його самовідводу у справі, яка містить докази з грифом «таємно»?

4. Чи потрібна окрема письмова згода установи-розпорядника документу з грифом «Для службового

користування» на ознайомлення в суді з таким документом (доказом) іншими учасниками справи?

5. Ухвала про розгляд справи у закритому судовому засіданні викладається в усній чи письмовій формі?

6. Які права та обов'язки (обмеження) з'являються у суду та інших суб'єктів після початку розгляду справи в закритому судовому засіданні?

7. Чи розгляд справ, які містять документи з грифом «ДСК», вимагає спеціально обладнаних приміщень?

Верховний Суд Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу 9 Наслідки закритого засідання:

1. Текст судового рішення не розміщується в Реєстрі

2. У судовому засіданні не можуть брати участь "вільні слухачі"

3. Суд та працівники апарату зобов'язані контролювати процес ознайомлення з

матеріалами справи та виготовлення копій

4. Вважається, що всі особи, що беруть участь у засіданнях, є повідомленими про

необхідність дотримання законодавства, яке обмежує роботу з інформацією з обмеженим доступом та передбачає відповідальність за порушення таких обмежень

Конституція України ст. 34 Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах (1) національної безпеки, (2) територіальної цілісності або (3) громадського порядку з метою запобігання (3.1) заворушенням чи (3.2) злочинам, для (4) охорони здоров'я населення, для (5) захисту репутації або прав інших людей, для (6) запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для (7) підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод ч. 1 ст.6 Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах (1) моралі, (2) громадського порядку чи (3) національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають (4) інтереси неповнолітніх або (5) захист приватного життя сторін, або тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, - коли за особливих обставин публічність розгляду може (6) зашкодити інтересам правосуддя.

ч. 1 ст. 14 Міжнародний пакт про громадянські і політичні права

Європейський суд з прав людини Рішення «Мальхоус проти Чеської Республіки» № 33071/96 п. 55 Проведення судових засідань у відкритому режимі становить основоположний принцип, втілений у пункті 1 статті 6. Публічний характер розгляду надає сторонам у справі гарантію, що правосуддя не здійснюватиметься таємно, без публічного висвітлення.

Це також один із засобів підтримання довіри до судів. Забезпечуючи прозорість здійснення правосуддя, публічність дає змогу досягти мети пункту 1 статті 6, а саме – забезпечити справедливий судовий розгляд, гарантія якого є одним з основоположних принципів будь-якого демократичного суспільства, у контексті Конвенції.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» Стаття 11. Гласність і відкритість судового процесу

1. (1) Судові рішення, (2) судові засідання та (3) інформація щодо справ, які

розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом.

Додатковим способом інформування про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, місце, дату і час судового засідання, може бути надання інформації з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі з використанням мобільного застосунку Порталу Дія.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

2. Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову,

дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом.

3. Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених

законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

4. Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть

проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду.

Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав.

Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

5. Розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за

вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом.

6. При розгляді справ перебіг судового процесу фіксується технічними

засобами в порядку, встановленому законом, крім справ щодо надання дозволу на проведення розвідувальних заходів. (узгодженість із ст. 129 Конституції України)

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» ст. 56

7. Суддя зобов'язаний, зокрема, не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що

охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання. ст. 135

2. Суддівська винагорода складається з посадового окладу та доплат, за вислугу років,

перебування на адміністративній посаді в суді, науковий ступінь та роботу, що передбачає доступ до державної таємниці.

8. Суддям виплачується щомісячна доплата за роботу, яка передбачає доступ до державної

таємниці, у розмірі залежно від ступеня секретності інформації: відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "Цілком таємно", - 10 відсотків посадового окладу судді відповідного суду; відомості та їх носії, що мають ступінь секретності "Таємно", - 5 відсотків посадового окладу судді відповідного суду.

Рішення Другої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 12 серпня 2019 року № 2071/2дп/15-19 Притягнення судді до дисциплінарної відповідальності(попередження) Суддя у своїх поясненнях щодо видалення сторонніх осіб із залу судового засідання зазначив, що він керувався положеннями статті 222 КПК України щодо недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування: такі відомості можна розголошувати лише з письмового дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим.

Також наголосив, що статтею 387 КК України передбачено кримінальну відповідальність за розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування.

Рішення Другої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 12 серпня 2019 року № 2071/2дп/15-19 Вищої ради правосуддя встановила, що у судді не було обґрунтованих підстав для видалення сторонніх осіб із залу судового засідання з огляду на те, що гласність і відкритість судового провадження є однією із загальних засад кримінального провадження. Тобто такі дії судді можуть викликати сумнів у прозорості здійснення правосуддя і не забезпечують підтримання довіри до судів.

Зазначене позбавило осіб, які виявили інтерес до розгляду справи, можливості бути присутніми у судовому засіданні, тобто негативно відобразилося на їхніх правах, викликало сумнів у прозорості здійснення правосуддя, а отже, у справедливому судовому розгляді.

Рішення Другої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 18 листопада 2019 року № 3036/2дп/15-19 Притягнення судді до дисциплінарної відповідальності (сувора догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців).

Згідно з технічним записом судового засідання у справі суддя не проголосив повного або скороченого рішення суду. Під час розгляду дисциплінарної справи не встановлено доказів повідомлення суддею учасникам судового процесу про дату, час та місце проголошення тексту судового рішення, а також доказів фактичного проголошення суддею рішення суду.

Рішення Другої дисциплінарної палат Вищої ради правосуддя від 18 листопада 2019 року № 3036/2дп/15-19 Відповідно до частини п'ятнадцятої статті 10 КАС України судові рішення (повне або скорочене), ухвалені у відкритому судовому засіданні, оголошується прилюдно у порядку, визначеному цим Кодексом.

Згідно із частиною першою статті 11 КАС України ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи, обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи.

Як свідчить технічний запис судового засідання, суддя оголосив про вихід суду до нарадчої кімнати для ухвалення рішення у справі, але не зазначив орієнтовного часу його проголошення та фактично рішення суду не проголосив.

Таким чином, учасники справи не володіли інформацією про результат розгляду справи по суті та про прийняте судом рішення.

Постанова Верховного Суду від 26.09.2023 у справі № 208/4254/19 Розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, має місце у випадку повідомлення особою, яка мала допуск до державної таємниці, інформації, що містилася в листі з грифом «Таємно» іншій особі, яка не мала такого допуску, у результаті чого відбувся витік відповідної інформації.

Неврегульованість у нормативних документах, що визначають порядок допуску до державної таємниці, питання, якого стосувався лист із грифом «Таємно», не виключає ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 328 КК.

Притягнення особи до дисциплінарної відповідальності за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, у встановленому законом порядку, не виключає можливість притягнення її до кримінальної відповідальності за ст. 328 КК.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 травня 2021 року у справі № 11-398cap20 Особа оскаржила рішення Вищої ради правосуддя від 22 жовтня 2020 року № 2930/0/15- 20 «Про залишення без змін рішення Першої Дисциплінарної палати від 19 червня 2020 року № 1890/1дп/15-20 про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності».

Усупереч вимогам процесуального закону щодо гласності та відкритості судового процесу, обов'язку суду своєчасно повідомити учасників справи про місце, дату і час судового засідання суддя у процесі розгляду справи порушив положення статей 7, 8, 128, 211 ЦПК України.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 20 травня 2021 року у справі № 11-398cap20 Суддя розглянув справу в стислі строки (один місяць), призначивши у справі два судових засідання з інтервалом десять днів між засіданнями, без належного повідомлення відповідачів у справі про час та місце розгляду справи та без їхньої участі; вирішив питання про майно, яке належить відповідачу, без виклику компанії в судові засідання та без її участі у справі, що позбавило її права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи, можливості висловити в судовому засіданні свою позицію з приводу доцільності визнання недійсним договору купівлі-продажу та повернення цінних паперів, що є істотним порушенням норм процесуального права під час здійснення правосуддя.

Через такі дії судді відповідач був позбавлений можливості реалізувати своє право представити свої інтереси безпосередньо перед судом і висловити суду ті аргументи, які вважав важливими для справи, та мали (могли) унеможливити настання негативних наслідків для права власності на майно (цінні папери) компанії, яка не була обізнана про розгляд справи судом, що, своєю чергою, призвело до порушення прав відповідача.

Постанова Верховного Суду у справі № 826/17425/16

1. розгляд справ в адміністративних судах проводиться відкрито, крім випадків, визначених цим

Кодексом;

2. розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у випадках, коли відкритий судовий

розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, необхідності захисту особистого та сімейного життя людини, а також в інших випадках, визначених законом;

3. розгляд справи та вчинення окремих процесуальних дій у закритому судовому засіданні

проводиться з дотриманням правил здійснення адміністративного судочинства;

4. під час такого розгляду можуть бути присутні лише учасники справи, а в разі необхідності - свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі;

5. суд попереджає зазначених осіб про обов'язок не розголошувати інформацію, для забезпечення

захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбуваються в закритому судовому засіданні

Рішення Верховного Суду від 23 листопада 2023 року у справі №990/164/23 Задоволено позов фізичної особи та визнано протиправним та нечинним рішення Вищої ради правосуддя від 20.07.2023 №742/0/15-23 «Про затвердження Змін до Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень»: «Обмеження (відтермінування) забезпечення загального доступу до електронних ресурсів Реєстру на підставі мотивованої постанови слідчого, прокурора здійснюється на строк, зазначений у постанові, який не може перевищувати строку досудового розслідування».

КПК передбачено заборону розголошення відомостей досудового розслідування, процесуальний механізм забезпечення виконання такого обов'язку шляхом попередження відповідних осіб про такий обов'язок та відповідальність за його невиконання. Натомість підстав для обмеження доступу саме до судових рішень цей Кодекс не передбачає.

Крім того, за змістом частини 4 статті 4 Закону України «Про доступ до судових рішень» можливість обмеження доступу до судових рішень є компетенцією суду, відтак наділення такими повноваженнями слідчих та прокурорів також не відповідає вимогам закону.

Практика Верховного Суду стосовно процесуальних питань у справах, які містять інформацію з обмеженим доступом Згідно з встановленою практикою касаційний суд за наявності обґрунтованих підстав виносить ухвалу про розгляд справи у закритому судовому засіданні (див. ухвали від 18 вересня 2018 року у справі № 826/2184/17 (провадження № 11-918апп18) та від 16 січня 2019 року у справі № 826/20221/16 (провадження № 11-1459апп18)).

За змістом статей 6, 22, 27 Закону України «Про державну таємницю» та Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 939 від 18 грудня 2013 року, для опрацювання поданих до суду документів з обмеженим доступом необхідно, щоб у всіх суддів, які входять до складу колегії, визначеної для розгляду цієї справи, а також в учасників справи був допуск до державної таємниці відповідної форми (див. ухвали від 1 березня 2018 року у справі № 800/511/17 та від 24 жовтня 2018 року у справі № 9901/774/18).

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2024 року у справі № 990/161/23 У цій справі позивач оскаржував відмову ВККС у наданні копій письмових робіт, складених кандидатами на посаду судді місцевого суду в липні-серпні 2019 року в ході кваліфікаційного іспиту в межах процедури добору, оголошеного у 2017 році.

Позивач стверджує, що поширення інформації, яку він просив надати, пов'язано зі значним суспільним інтересом суспільства з огляду на значну увагу до судової реформи в Україні. Поширення вказаної інформації не порушує «право на репутацію» кандидатів на посади суддів та інтереси ВККС України, оскільки відповідь на запит не містить обґрунтувань складності підготовки нових практичних завдань. ВККС України не зазначено, яким чином шкода від поширення інформації переважає суспільний інтерес до неї. Поширення вказаної інформації не порушує інтереси правосуддя, оскільки запитувана інформація стосується кандидатів на посаду судді, а не діючих суддів.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2024 року у справі № 990/161/23 Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновком Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, який, проаналізувавши передумови для встановлення відкритості чи обмеження інформації методом застосовування до такої інформації «трискладового тесту», виснував, що відповідач обґрунтовано обмежив доступ до інформації, яка міститься в зошитах з практичних завдань, виконаних кандидатами на посаду судді місцевого суду, з посиланням на те, що запитувані позивачем відомості мали статус інформації з обмеженим доступом і не могли бути йому надані з метою захисту репутації та прав кандидатів на посаду судді,

оскільки розголошення такої інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам, а шкода від оприлюднення цієї інформації переважає суспільний інтерес у її отриманні.

Коментар до Кодексу суддівської етики (рішення Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1) Стаття 8. Суддя повинен здійснювати судочинство в межах та порядку, визначених процесуальним законодавством, і виявляти при цьому тактовність, ввічливість, витримку й повагу до учасників судового процесу та інших осіб.

Лінію поведінки судді в судовому засіданні мають визначати такі принципи здійснення правосуддя, як відкритість, гласність розгляду справи, змагальність і рівноправність сторін, диспозитивність, безпосередність, безперервність, законність, незалежність.

Коментар до Кодексу суддівської етики (рішення Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1) Стаття 11. Суддя повинен проявляти повагу до права на інформацію про судовий розгляд та не допускати порушення принципу гласності процесу.

Суддя у визначеному законом порядку надає засобам масової інформації можливість отримувати інформацію, не допускаючи при цьому порушення прав і свобод громадян, приниження їх честі й гідності, а також авторитету правосуддя.

Коментованою статтею захищається конституційне право громадян на інформацію, якою володіє і яку зобов'язаний надавати суд у зв'язку з перебуванням тієї чи іншої справи у його провадженні. Відповідно до практики ЄСПЛ принцип гласності дотримано тоді, коли широка громадськість поінформована про дату і місце слухання, яке має бути легко доступним.

Коментар до Кодексу суддівської етики (рішення Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1) Гласність судового процесу - це один із конституційних принципів судочинства, який полягає в тому, що розгляд справ у всіх судах України провадиться у відкритих засіданнях суду.

Це означає, що доступ до судових засідань мають всі громадяни, які досягли віку 16 років. Принцип відкритості судового розгляду є одним із елементів права на справедливий судовий розгляд, задекларованого у статті 6 ЄКПЛ.

Коментар до Кодексу суддівської етики (рішення Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1) Аналіз положень Закону України «Про інформацію», Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ЦПК, КАС, ГПК та КПК дає можливість виділити три аспекти, пов'язаних з гласністю судового розгляду:

1) обов'язок суду забезпечити гласність судового розгляду справи, який реалізується

шляхом розміщення оголошення про час, день та місце судового засідання;

2) право сторін на гласний (публічний) розгляд справи, яке полягає в їхньому праві на

участь у судовому засіданні безпосередню або/ та з участю представника, на поінформованість про зміст вимог і заперечень сторін, ознайомлення з матеріалами судової справи, надання пояснень під час судового розгляду;

3) право осіб, які не є учасниками судового розгляду, але бажають бути присутніми на

відкритих судових засіданнях, у тому числі представників ЗМІ, поширювати та отримувати інформацію про діяльність суду.

Коментар до Кодексу суддівської етики (рішення Ради суддів України від 04 лютого 2016 року № 1) Стаття 12. Суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у

провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Суддя не має права розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи.

Мова йде не про будь-яку інформацію, а саме таку, яка не може бути відома стороннім особам в результаті гласного (відкритого) розгляду справи. У провадженні судді можуть бути справи, які стосуються питань, що містять державну таємницю, комерційну таємницю, інформацію щодо приватного життя людини тощо, іншу інформацію з обмеженим доступом.

Як правило, такі справи розглядаються у закритому судовому засіданні, але рішення по справах у будь-якому випадку проголошуються публічно.

Рішення у справі «Шагін проти України» № 20437/05 У справі «Топ Сервісу» 15 осіб обвинувачувалися у низці замовних вбивств та розбійних нападів. Саме тому була велика кількість бажаючих відвідати слухання цієї справи. На початку судового розгляду суд, який розглядав справу, вжив безпрецедентних заходів задля забезпечення присутності в судовому засіданні представників ЗМІ і громадськості:

відкриті засідання проходили протягом перших 6 місяців та можливість відвідувати судові засідання мали тисячі людей. Однак через півроку після початку слухань судом було прийняте рішення про подальший розгляд справи в закритому засіданні для запобігання розголошенню відомостей про свідків та потерпілих і забезпечення безпеки учасників судового процесу.

В обґрунтування свого рішення суд послався на присутність у залі суду невстановленої особи, яка була озброєна і здійснювала аудіозапис за вказівкою заявника, ігноруючи зауваження суддів.

Рішення у справі «Шагін проти України» № 20437/05 Публічний характер судового розгляду гарантує сторонам у справі, що правосуддя не здійснюватиметься таємно, без публічного контролю; це також один із засобів підтримання довіри до судів.

Здійснення правосуддя і, зокрема, судовий процес набувають легітимності завдяки гласності. Забезпечуючи прозорість здійснення правосуддя, гласність, таким чином, сприяє реалізації мети пункту 1 статті 6, а саме - справедливому судовому розгляду, забезпечення якого є одним з основоположних принципів демократичного суспільства у значенні Конвенції. ЄСПЛ зауважив, що незважаючи на супутні проблеми безпеки у звичайному кримінальному процесі, який, звісно, може стосуватися небезпечних злочинців, існує високий рівень сподівань на гласність такого судочинства.

Рішення у справі «Шагін проти України» № 20437/05 Хоча проблеми безпеки і є загальною рисою багатьох кримінальних процесів, вони рідко виправдовують недопущення громадськості на судові засідання. Міркування безпеки повинні бути достатньо переконливими і ясними.

«Але невідомо, чому через цю одну особу виникла потреба недопущення громадськості: для вирішення будь-яких питань безпеки, які виникли через присутність цієї особи, можна було вжити менш масштабних заходів - наприклад, вивести її із залу судових засідань». Отже, суд визнав, що не було наведено підстав, які могли б виправдувати позбавлення громадськості можливості бути присутньою протягом усього процесу в суді першої інстанції, та дійшов висновку, що незабезпечення публічного розгляду становило порушення пункту 1 статті 6 ЄКПЛ.

Стратегічні акти

1. Річна національна програма під егідою Комісії Україна — НАТО на 2021 рік

(затверджена Указом Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021) судові справи розглядаються в розумні строки за принципами рівності учасників, змагальності, гласності і відкритості судового процесу та з використанням сучасних технічних засобів.

2. Рішення РНБОУ від 23 червня 2023 року «Про прискорення судової реформи та

подолання проявів корупції у системі правосуддя» (введено в дію Указом Президента України від 30 червня 2023 року № 359/2023 судові справи повинні розглядатися в розумні строки за принципами рівності всіх учасників процесу перед законом і судом, змагальності, гласності і відкритості судового процесу та з використанням сучасних технічних засобів.

Джерела «м'якого права» (soft law)

1. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи (КМРЄ) К(81)19 про

доступ до інформації, що знаходиться у розпорядженні державних органів,

2. Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи (КМРЄ) REC(2003)13 про

надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального судочинства

3. Висновок Консультативної ради європейських суддів (КРЄС) 7(2005)

«Правосуддя та суспільство»

Висновок КРЄС 7(2005) «Правосуддя та суспільство»

45. Публічний характер судових слухань є однією з фундаментальних процесуальних гарантій у

демократичних суспільствах. Хоча міжнародне право та національне законодавство дозволяють винятки з принципу публічності судочинства, важливо, щоб такі винятки обмежувалися лише тими, що дозволені пунктом 1 статті 6 ЄКПЛ.

46. Принцип відкритості судового процесу передбачає, що громадянам та працівникам ЗМІ повинен

дозволятися доступ до судових зал, у яких проходять слухання, але новітнє аудіовізуальне обладнання надає подіям, що передаються, такого широкого розголосу, що саме поняття відкритих слухань повністю змінює своє сутнісне наповнення.

Це може мати певні переваги в плані підвищення громадської обізнаності про те, як проводяться судові процеси, та покращення іміджу судової системи, але поряд з цим існує також ризик того, що присутність телевізійних камер в суді може зашкодити провадженню та змінювати поведінку осіб, які беруть участь у слуханнях (судді, прокурори, адвокати, сторони, свідки тощо).

Позиція ЄСПЛ стосовно розгляду справ, які містять докази з інформацією з обмеженим доступом ЄСПЛ сформовано наступні підходи: • необхідно надавати доступ до матеріалів, що мають «життєво важливе» значення для результату справи; доступ до менш важливих доказів може бути обмежено («МакМайкл проти Сполученого Королівства» (McMichael v. the United Kingdom), заява № 16424/90, п. 78-82);

• труднощі, що постають для сторони захисту у зв'язку з нерозголошенням, повинні бути належним чином компенсовані процедурами, яких дотримуються судові органи («Фітт проти Сполученого Королівства» (Fitt v. the United Kingdom), заява № 29777/96, п. 45-46);

• ці процедури можуть передбачати надання стороні захисту короткий виклад нерозкритих доказів («Ботме та Аламі проти Сполученого Королівства» (Botmeh та Alami v. the United Kingdom), заява № 15187/03, п. 42-45).

Рішення у справі «Мітов та інші проти Болгарії» від 28.02.2023, заява № 80857/17 Заявники є журналістами різних болгарських ЗМІ, які спеціалізуються на висвітленні питань, пов'язаних із національною судовою системою, та організацією, метою якої є покращення цієї системи та захист прав людини.

Вони скаржились за ст. 10 Конвенції щодо двох питань: (1) правил знеособлення, прийнятих Вищим адміністративним судом, відповідно до яких доступ до відсканованих матеріалів справ в онлайн-базі суду (раніше доступних у невідредагованому вигляді) було припинено, а персональні дані, раніше опубліковані в цій базі, мали бути видалені з рішень та інших матеріалів справ; і (2) змін до законодавства, згідно яких остаточні рішення у кримінальних справах підлягають оприлюдненню на веб-сайті відповідного суду лише після вжиття заходів для їх виконання.

Заявники стверджували, що обмеження доступу до такої інформації перешкоджає їх діяльності.

Рішення у справі «Мітов та інші проти Болгарії» від 28.02.2023, заява № 80857/17 ЄСПЛ зазначив, що ст. 10 Конвенції не надає право на доступ до інформації, якою володіє влада, і не зобов'язує їх поширювати таку інформацію. Однак таке право чи обов'язок може виникнути тоді, коли, зокрема, доступ до інформації є інструментом для реалізації права на свободу вираження поглядів особи, яка прагне отримати цю інформацію. Критеріями для розгляду відповідних справ є (i) мета запиту; (ii) характер запитуваної інформації; (iii) роль запитувача; та (iv) готовність та доступність інформації.

У цій справі неможливо було проаналізувати обставини за вказаними критеріями. Скарга заявників не стосувалась конкретної інформації чи навіть певної категорії інформації, якою володіє державний орган. Заявники скаржились на відсутність доступу в Інтернеті до всіх відсканованих матеріалів судових справ, стверджуючи, що вся ця інформація становила суспільний інтерес, а відсутність доступу до неї перешкоджало їх діяльності.

Рішення у справі «Мітов та інші проти Болгарії» від 28.02.2023, заява № 80857/17 Хоча роль заявників як публічних спостерігачів не викликала сумніву, такі твердження були повністю абстрактними. Визначення того, що може становити предмет суспільного інтересу, залежить від обставин кожної конкретної справи. Вбачається, що певна частина документів становитиме суспільний інтерес, інша - ні.

Загальних тверджень про те, що певні категорії інформації у володінні органів влади повинні бути доступними, недостатньо для застосування ст. 10 Конвенції. Те ж саме стосується і інших скарг заявників. ЄСПЛ не може робити абстрактну оцінку того, як національний суд повинен надавати доступ до матеріалів справ та знеособлювати свої вирoki та рішення, або як швидко вони мають бути опубліковані в Інтернеті.

Таким чином, заявники не довели порушення їх права, відповідно, заяву визнано неприйнятною.

Рішення у справі «Kilin v. Russia», № 10271/12 (порушення статті 6, відсутність порушення статті 10) Суд не виключав, що міркування безпеки стосовно (загрози) фізичній недоторканості особи може належати принаймні до одного з легітимних інтересів у виключенні представників медіа і громадськості повністю чи частково від участі у судовому розгляді. Згідно із національним законодавством таке виключення розглядається як один з таких захисних заходів у цьому контексті.

При цьому Суд не переконався в тому, що рішення про розгляд скарги у формі закритого судового засідання «суворо вимагалось», оскільки вид правопорушення, за вчинення якого заявник постав перед судом, передбачався в розділі Кримінального кодексу щодо правопорушень проти основ конституційного режиму і національної безпеки. Сам по собі цей факт не був достатнім для висновку, що безпека невстановлених осіб, які брали чи мали намір брати участь у розгляді скарги, була поставлена під загрозу. Апеляційний суд не навів жодних фактичних елементів чи правових аргументів для виправдання проведення закритого судового розгляду: в цьому зв'язку мировий суддя розглядав справу відкрито, і жодних міркувань безпеки не виникало.

Список використаних джерел

1. Берназюк Ян. Інформація з обмеженим доступом та дотримання принципу змагальності у судовому процесі / Вороновські читання
2. (Судовий прецедент – джерело права або приклад правозастосування): збірник статей, доповідей та тез учасників міжнар. наук.-практ. конф, м. Ірпінь, 4-5 жовтня 2019 р. / Редкол.: М. Кучерявенко, О. Головашевич. – Харків: Асоціація

фінансового права України, 2019. – 446 с.

3. – С. 9-16 . <http://afl.org.ua/2020/06/10/voronovski-chitannya-2019-zbirnik-tez>
4. 2. Берназюк Ян. Презентація на тему «Окремі аспекти практики верховного суду щодо гарантування права особи на доступ до публічної інформації»
5. інформації (Національна школа суддів України, Семінар: “Забезпечення судами права на доступ до публічної інформації”, 13 лютого 2020 року) <http://nsj.gov.ua/ua/news/tdostup-do-publichnoi-informatsii>
6. 3. Берназюк Ян. Презентація на тему «Змагальність судочинства як елемент забезпечення справедливого правосуддя» (Міністерство юстиції України, 14 липня 2020 року) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezent_.pdf
8. 4. Берназюк Ян. Презентація на тему «Інформація з обмеженим доступом та дотримання принципу змагальності у судовому процесі»
9. (Національна школа суддів України, Тренінг: “Право на інформацію та інформація з обмеженим доступом (судова практика)”, 25 листопада 2021 року)) <http://nsj.gov.ua/ua/training/programi-pidgotovki-kiiv/25-listopada-2021-r-programa-treningu-na-temu-pravo-na-informatsiutainformatsiya-z-obmejenim-dostupom1>
10. 5. Берназюк Ян. Конституційний принцип рівності та його особливості в адміністративному судочинстві (14.06.2019)
11. <https://sud.ua/ru/news/blog/143839-konstitutsiyniy-printsip-rivnosti-ta-yogo-osoblivosti-v-administrativnomu-sudochinstvi>
12. 6. Берназюк Ян Конституційний принцип рівності та його особливості в адміністративному судочинстві // II Міжнародна науково-практична конференція: «Судовий розгляд податкових і митних спорів: проблеми, виклики, пріоритети» (м. Київ, 4–5 липня 2019 року) : Збірник матеріалів. — Київ, 2019. — 354 с. - С. 101-113. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Materialy%20konferencyi_WEB.pdf
14. 7. Берназюк Ян. Міжнародні стандарти дотримання принципу змагальності в судовому процесі (11.09.2019)
15. <https://sud.ua/ru/news/blog/149910-mizhnarodni-standarti-dotrimannya-printsipu-zmagalnosti-v-sudovomu-protsesi> 46Верховний Суд Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу
16. Використані джерела:
17. 8. Берназюк Я.О. Принцип змагальності та міжнародні стандарти його дотримання / Правове регулювання суспільних відносин: перспективи
18. напрями на шляху до сталого розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 4–5 жовтня 2019 р. - Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2019. – 124 с. - С. 66-69.
19. 9. Берназюк Я.О. Презентація на тему «Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні принципів рівності та змагальності в адміністративному процесі (Круглий стіл на тему «Використання практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві» (5 листопада 2019 року, м. Київ)) <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/817702>
21. 10. Берназюк Ян. Принцип змагальності судового процесу як складова права на справедливий судовий розгляд // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – Том 3 № 87 (2019). – С. 14-25. <http://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/376/331>
23. 11. Берназюк Ян. Принцип рівності сторін у сучасній доктрині податкового права (на прикладі розгляду публічно-правових спорів) // Право
24. України. – 2020. – № 4. – С. 57-71. https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2020_4/
25. 12. Берназюк Ян. Презентація на тему «Принцип рівності та заборони дискримінації під час вирішення приватно-правових та публічно-правових спорів» (Національна школа суддів України, 7 квітня 2023 року) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/bernaziuk_principle_of_equality_prohibition_of_discrimination.pdf
27. 13. Берназюк Ян. Презентація на тему «Конституційний принцип гласності судового процесу та особливості розгляду справ, які містять інформацію з обмеженим доступом» (Національна школа суддів України, 3 листопада 2023 року) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/openness_of_a_trial_bernaziuk.pdf

29. 14. Берназюк Ян. Презентація на тему «Обмеження права на доступ до публічної інформації для підтримання авторитету і неупередженості
30. правосуддя» (Національна школа суддів України, 3 листопада 2023 року) [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_present/authority_%20impartiality_of_%20justice_bernaziuk%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_present/authority_%20impartiality_of_%20justice_bernaziuk%20(1).pdf) 47Верховний Суд Інформація з обмеженим доступом та обов'язок суду гарантувати конституційні принципи рівності, змагальності та гласності судового процесу
31. Дякую за увагу!

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)